

Lausunto luonnokseen hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/1070/2021

Kristillisdemokraattinen eduskuntaryhmä 3.4.2022

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=495271d5-de4c-4fbc-8ae7-3daca465dad2>

1. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen edellytyksiin (1 §):

Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään, että juridisen sukupuolen vaihtaminen tapahtuisi perustellun hakemuksen (oman selvityksen) perusteella, ilman minkäänlaista ulkopuolista arviota. Esityksen perustelujen mukaan sukupuoli-identiteetti on yksilöllinen ja henkilökohtainen kokemus, joka ei aina vastaa stereotyyppistä tai binääristä käsitystä sukupuolesta ja siten selvityksen sisällölle ei voida asettaa tarkempia vaatimuksia. Esitys korostaa ihmisen itsemääräämisoikeutta.

Lakiesityksellä luovutaan kaikista sukupuolikäsitteeseen liittyvistä objektiivisista kriteereistä ja muutetaan käsite täysin subjektiiviseksi, samalla tyhjentäen sen merkityssisältö.

Voimassa olevan laki transeksuaalin sukupuolen vahvistamisesta edellyttää lääketieteellistä selvitystä yhtenä sukupuolen vaihtamisen edellytyksenä. Lääketieteellinen arvio verifioi ihmisen oman kokemuksen ja katsoo sitä ilmiönä, jolle on kriteerit.

Olemme hyvin kriittisiä sille, että lääketieteellinen selvitys poistetaan juridisen sukupuolen vaihtamisen edellytyksistä. Tämä olisi karhunpalvelus niille, jotka kokevat sukupuoliristiriitaa. Terveystieteellisen ammatillaisen kohtaaminen prosessin aikana on aina sukupuoliristiriitaa kokevan etu ja lääketieteellisen selvityksen poistaminen voi heikentää sukupuoliristiriitaa kokevan ihmisen asemaa. Juridisen sukupuolen vaihtamisen tarjoaminen ei ole käypää hoitoa usein hyvin kipeisiin, syvällisiin ja monimutkaisiin haasteisiin, jota sukupuoliristiriidan kokemukseen liittyy.

Käytännössä hyvin monilla ristiriitaa kokevilla asiaan liittyy monia esim. neuropsykiatrisia, mielenterveyden ja persoonallisuuden haasteita, joita tulisi käsitellä ja hoitaa jo ennen sukupuolen vaihtamiseen liittyvää prosessia.

Voidaan perustellusti olettaa, että käytännössä ero esitetyn hakemusmenettelyn ja ilmoitusmenettelyn välillä on pieni, kun lääketieteellisistä arvioista luovutaan. Erityisen huomionarvoista on, että esityksessä ei ole lainkaan käsitelty sitä, millä perusteilla hakemus sukupuolen vahvistamisesta voitaisiin evätä (esimerkiksi tuomio seksuaalirikoksesta). Tämä puute on erityisen vakava.

Lisäksi lääketieteellisen arvion poistaminen helpottaa lain väärinkäytösten mahdollisuutta.

2. Kommenttinne liittyen hakemukseen ja sen käsittelyyn (2 §). Kommentteja pyydetään esimerkiksi siihen, onko sukupuolen vahvistamisen hakemusmenettely esitetystä muodostaan toimiva ja tarkoituksenmukainen.

Kts. edellinen vastaus.

3. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin (3 §). Lausunnoissa pyydetään kiinnittämään erityistä huomiota sellaiseen lainsäädäntöön, jossa sukupuolelle annetaan merkitystä ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnustettu. Lisäksi huomiota pyydetään kiinnittämään säännöksen aiheuttamiin muutostarpeisiin lausunnonantajan toiminnassa/hallinnonalalla. Ehdotetun lain on esimerkiksi arvioitu mahdollisesti edellyttävän muutoksia vankeus- ja tutkintavankeuslakien säännöksiin vankien sijoittamisesta sekä henkilöntarkastuksista ja päihteettömyyden valvonnasta. Vastaavia säännöksiä on myös laissa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta. Lain on myös arvioitu edellyttävän muutoksia eräisiin rikoslain säännöksiin.

Esitetyn lain 3§ mukaan "vahvistettua sukupuolta on pidettävä henkilön sukupuolena sovellettaessa muuta lainsäädäntöä, jollei toisin säädetä".

Suomen lainsäädäntö on jo pitkälle sukupuolineutraalia. Lainsäädännössä olevat kohdat, joissa sukupuolella on välitön merkitys, on oletettavasti tunnustettu hallituksen esityksessä. Kaikkia vaikutuksia emme pysty tässä yhteydessä arvioimaan. Joiltain osin arviot esityksen vaikutuksista ovat puutteellisia, mm. tasa-arvolain osalta. Oikeusvaikutusten lisäksi esityksessä pitäisi kuitenkin paljon laajemmin arvioida näin perustavanlaatuisen käsitteen sisällön muuttavan lain yhteiskunnallisia vaikutuksia sekä vaikutuksia tasa-arvoon ja ihmisoikeuksiin. Kts. kohta 8 ja 9.

Rintasyöpä- ja kohdunkaulan syövän seulontojen järjestäminen perustuu väestötietojärjestelmässä olevaan sukupuolitietoon. Näin ollen, kuten esityksessä s. 54 todetaan, nykytilanteessakaan sukupuolensa naisesta mieheen vahvistanut ei saa automaattisesti kutsua seulontaan. Seulontoihin hakeutuminen jää tällöin sukupuolimerkintänsä vaihtaneen omalle vastuulle. Koska esitys helpottaa juridisen sukupuolen vaihtamista, on oletettavaa, että tällaiset tilanteet jossain määrin lisääntyvät. Vaihtoehtoisesti syöpäseulontojen järjestäminen pitäisi perustua terveydenhuollon rekistereissä olevaan biologiseen sukupuolitietoon, mihin myös lakiesityksen 3 §:ssä ilmeisesti viitataan.

Juridisen sukupuolen vaihtamisen helpottaminen heikentäisi sukupuoleen liittyvän tilastoinnin luotettavuutta.

Voimassa olevan tasa-arvolain tarkoituksena on "estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä tässä tarkoituksessa parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä." (1§)

Esityksen mukaan "Vahvistettua sukupuolta olisi pidettävä henkilön sukupuolena lähtökohtaisesti myös esimerkiksi sovellettaessa tasa-arvolain kiintiösäännöstä." (s. 68).

Esitetyn lain myötä ihmisen juridinen sukupuoli tarkoittaisi käytännössä samaa kuin sukupuoli-identiteetti. Kyseessä on hyvin iso periaatteellinen muutos, joka tyhjentää suurelta osin koko tasa-arvolain nykymerkityksessään. Potentiaalisesti laki vaarantaa osan miesten ja naisten tasa-arvon edistämiseksi tehdystä työstä.

Laki voi vaikuttaa asepalvelukseen osallistumiseen.

Laki synnyttäisi tilanteen, jossa joissakin tilanteissa/sectoreilla juridisia henkilöitä käsiteltäisiin siis juridisen sukupuolen mukaan, joissakin toisissa biologisen sukupuolen mukaan. Näin ollen myös tieto henkilön biologisesta sukupuolesta olisi välttämätöntä säilyttää jossain viranomaisrekisterissä.

Sovellettaessa hedelmöityshoitolakia esityksen mukaan henkilön sukupuolena pidetään lisääntymisbiologista sukupuolta. Laki mahdollistaisi juridisille miehille, jotka ovat biologialtaan naisia hedelmöityshoidot raskaaksi tulemisekseen ja synnyttämisekseen - juridisista miehistä voisi näin tulla äitejä.

Pidämme ihmisten, lasten ja yhteiskuntarakenteiden vuoksi selkeyttä tärkeänä. Myös isän ja äidin merkitys on tärkeä. Hedelmöityshoitoja raskaaksi saattamiseksi tulisi antaa naisille, jotka ovat myös juridisesti naisia.

Jos juridinen mies synnyttäisi, tulisi mielestämme synnyttävän henkilön juridisen sukupuolen muuttua naiseksi.

4. Kommenttinne liittyen sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksiin ja vanhemmuuteen (4 §)

--

5. Kommenttinne liittyen vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeen muuttamiseen (5 §). Erytistä huomiota pyydetään kiinnittämään sellaiseen lainsäädäntöön, jossa vanhemmuutta kuvaavaan nimikkeeseen liitetään oikeusvaikutuksia (vanhemmalle itselleen tai tämän lapselle) ja jota hallituksen esityksessä ei ole tunnistettu. Lausunnoissa pyydetään myös kiinnittämään huomiota niihin muutostarpeisiin, joita vanhemmuutta kuvaavan nimikkeen muuttaminen edellyttää esimerkiksi lausunnonantajan tietojärjestelmissä.

Lakiesityksen mukaan jatkossa lapsen synnyttäneen henkilön vanhemmuutta kuvaava nimike voitaisiin muuttaa isäksi. Tällaisten tilanteiden huomioon ottamiseksi eri lakien vanhemmuutta koskevia pykälä ehdotetaan muutettavaksi siten, että viitattaisiin äidin sijaan "siihen, joka on synnyttänyt lapsen".

Muutoksella tyhjennetään käsitteiden/sanojen äiti ja isä merkitysisältö lainsäädännöstä. Toisaalta hallituksen esityksessä vanhemmuuslaiksi (HE 132/2021) po. käsitteitä yhä käytetään (esim. lakiesityksen 2§, jonka mukaan lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen). Nähdäksemme esitetty laki on tältä osin ristiriidassa esitetyn vanhemmuuslain (HE132/2021) kanssa.

Esitetty laki johtaa epäselvään tilanteeseen sen osalta, mitä kyseiset sanat tarkoittavat. Kuinka paljon sekaannusta tämä aiheuttaisi lainsäädäntöön, yhteiskunnan toimintaan (esim. viranomaispalvelut) sekä kansalaisten arkeen? Näitä asioita esityksessä ei arvioida kattavasti.

Esitystä perustellaan pyrkimyksellä vähentää altistusta syrjinnälle ja yksityisyyden suojan loukkaukselle mahdollistamalla vanhemmuuden nimikkeiden muuttaminen juridisen sukupuolen mukaisiksi. Vanhemmuuden nimikkeiden vaihtamisen vaikutuksia tulisi tarkastella ensisijaisesti lasten edun näkökulmasta. Yhteiskunnan tulisi ensisijaisena vaihtoehtona kannustaa lasten isiä ja äitejä priorisoimaan alaikäiset lapsensa ja pysymään isinä ja äiteinä alaikäisille lapsilleen ilman sukupuolen ja vanhemmuusnimikkeen juridista muutosta. Meillä on esimerkkejä vanhemmista, jotka ovat odottaneet nuorimmankin lapsen täysi-ikäiseksi, keskustellen saaneet lapsilta hyväksynnän sukupuolensa muutokselle ja vasta sen jälkeen lähteneet sukupuolen vaihtoprosessiin. Tämä osoittaa lasten edun edelle laittamista, vastuullista vanhemmuutta, jota kaivataan lisää myös meidän aikanamme yhteiskunnassa.

6. Kommenttinne liittyen ulkomaisen päätöksen tunnustamiseen (6 §):

--

7. Kommenttinne liittyen lain voimaantuloon ja sen soveltamisen porrastamiseen (8 §):

--

8. Kommenttinne liittyen esityksen pääasiallisiin vaikutuksiin, ml. selvitykseen joka on laadittu lapsivaikutusarvioinnin tueksi. Lausunnossa pyydetään kiinnittämään huomiota vaikutuksiin, joita lausunnonantaja arvioi esityksestä aiheutuvan toiminnalleen/hallinnonalallaan. Huomiota pyydetään kiinnittämään myös tietojärjestelmiin kohdistuviin muutostarpeisiin sekä muihin tiedonhallintalain 5 §:n 3 momentin kannalta olennaisiin asioihin.

Esitetty laki synnyttää tilanteen, missä kansalliseen väestötietojärjestelmään tullaan ensi kertaa kirjaamaan rekisteritietoja ihmisten identiteetikokemuksista (tunteista). Tällaisen tiedon säilyttämisestä väestötietojärjestelmässä on ylipäänsä vaikea nähdä mitään hyötyä yhteiskunnalle tai kansalaisille. Lain perusteluissa viitataan sukupuolen moninaisuuteen ja sukupuoli-identiteetin subjektiivisuuteen.

Väestörekisterissä olevan sukupuolimerkinnän muuttaminen informaatioisällöltään merkityksettömäksi ei ole loogista Tieto koetusta sukupuolesta ei anna esimerkiksi terveydenhuoltopalvelujen järjestämisen kannalta juurikaan olennaista tietoa. Tieto ihmisen biologisesta sukupuolesta sen sijaan on tarpeellinen useissa tilanteissa esimerkiksi terveydenhuollossa (esim. lääkkeiden annostus), joten tieto ihmisen biologisesta sukupuolesta tulee säilyttää terveydenhuollon rekistereissä, mihin myös lakiesityksen 3§ viitanee. Tällöin jokaisella olisi kaksi toisistaan riippumatonta sukupuolimerkintää.

Laki voimaan tullessaan aiheuttaisi kauaskantoisia muutoksia yhteiskuntaan, joita esityksessä ei ole arvioitu käytännössä lainkaan. Vaikutuksia on arvioitu kohdassa 4.2.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset (s. 51-52) lyhyesti ja lähes pelkästään siitä näkökulmasta, mitä esitys vaikuttaa heihin, joita muutos koskisi suoraan, eli ihmisiin, jotka kokevat ristiriitaa koetun ja juridisen sukupuolensa välillä ja/tai syrjintää ja potentiaalisesti haluavat vahvistaa (vaihtaa) juridisen sukupuolensa, sekä heidän lapsiinsa.

Esityksen mahdollisia riskejä on arvioitu ainoastaan yhdellä virkkeellä: "Sukupuolen vahvistamisen helpottamisen voi arvioida lisäävän mahdollisuutta menettelyn väärinkäytöksille." Arvio on hyvin suppea, ottaen huomioon senkin, että muutamissa muissa maissa vastaavia lakeja on jo voimassa ja tietoa lain vaikutuksista voisi olla saatavilla.

Mahdollisia väärinkäyttötilanteita ei ole vaikea kuvitella. Esitys potentiaalisesti lisäisi mahdollisuuksia esimerkiksi naiseen kohdistuvaan seksuaaliseen häirintään, mistä muutamissa maissa on joitain esimerkkejä. Laki voimaan tullessaan tarkoittaisi muutoksia toimintatapoihin yhteiskunnan kaikilla tasoilla koulujen opetussuunnitelmista alkaen, ja sen hyödyt ja haitat perusoikeuksille, tasa-arvolle, yhteiskunnan toimivuudelle, vähemmistöille ja niin edelleen pitäisi arvioida paljon laajemmin kuin esityksessä on tehty. Esitysluonnoksen vaikutustenarviointi on esityksen valtavaan merkitykseen nähden erittäin suppea.

Lisäksi on huomattava, että tällä hetkellä esim. identiteettivarkauden kohteeksi joutuneen henkilön on hyvin vaikea saada henkilötunnustaan vaihdettua. Sen sijaan sukupuolen vahvistamisen yhteydessä lakiesitys tarjoaisi mahdollisuuden saada uusi henkilötunnus hakemuksesta helposti ja henkilötunnus olisi uusi joka kerta sukupuolta vahvistettaessa. Yhdenvertaisuuden vuoksi ja esitetyn lain väärinkäytösten välttämiseksi tulisi henkilötunnuksen vaihtaminen tehdä helpommaksi myös esimerkiksi identiteettivarkauden uhreille, missä tietenkin on myös omat väärinkäytösten riskinsä. Kuten esityksessä s. 58 todetaan: "Henkilöön kohdistuvan suojan lisäksi yhteiskunnalla on myös laajempi intressi huolehtia väestötietojärjestelmän tietojen paikkansapitävyydestä ja toimivuudesta. Harkitsemattomien ratkaisujen myötä nousee riski siitä, että oikeudellinen sukupuoli vaihdetaan jonkun ajan kuluttua takaisin alkuperäiseksi. Useat väestötietojärjestelmään kohdistuvat muutokset aiheuttavat haasteita henkilön tunnistettavuudelle ja väestötietojärjestelmän toimivuudelle."

Esityksen hyötyjä perustellaan monilla arvioilla ja oletuksilla, esimerkiksi arviolla syrjinnän ja häirinnän kokemusten vähentymisestä (s. 52).

Käytännössä arjen tilanteet, jossa ihminen joutuu esittämään henkilötodistuksensa, ovat verrattain harvinaisia. Yleisimmät arjen asiointitilanteet missä henkilö joutuu esittämään henkilötodistuksen, on kaupassa tiettyjä tuotteita ostaessa, mutta näissä sukupuolimerkinnällä ei ole merkitystä.

Esimerkiksi virastossa tai kaupoissa tuskin esiintyy merkittävää häirintää sen perusteella, että henkilön sukupuolen ilmaisu ja henkilötietoihin merkitty sukupuoli eivät vastaa toisiaan. Asiointitilanteet ovat tyypillisesti lyhyitä. Tältä osin esityksen hyödyt lienevät hyvin vähäisiä.

Samoin esityksen työllisyys- ja työelämävaikutusten arviointi perustuu arvioihin (s. 57). Perustellusti voidaan olettaa, että rekrytointitilanteessa tapahtuva syrjintä sukupuolen ilmaisun ja juridisen sukupuolen välillä ilmenevän ristiriidan vuoksi vähentyisi, koska tieto transsukupuolisuudesta ei välittyisi työnantajalle ollenkaan. Joissain ammateissa tieto työntekijän biologisesta sukupuolesta voi kuitenkin olla esim. työturvallisuuden tai asiakkaiden suojan kannalta oleellinen. Tällaisissa tapauksissa työnantajalla pitäisi olla mahdollisuus tarkastella työntekijän terveydenhuollon tietoja.

Varmuudella ei kuitenkaan voi olettaa, että syrjintä esimerkiksi työpaikoilla vähenisi, mm. koska ihmisen biologinen sukupuoli voi arjen tilanteissa käydä ilmi. Kaikkea arkitilanteissa tapahtuvaa ihmisten ominaisuuksiin liittyvää kiusaamista ja häirintää ei mitenkään voida estää lailla. Esimerkiksi oppilaitoksissa ja työpaikoilla esiintyy syrjintää, häirintää ja kiusaamista ihmisten erilaisten ominaisuuksien perusteella ja niistä riippumatta. Kaikenlainen syrjintä, kiusaaminen ja häirintä on erittäin ikävää ja tuomittavaa, mutta näin laajan esityksen osalta tulisi selvittää ja punnita tarkkaan esityksen hyötyjä ja haittoja.

Lisäksi esityksen hyötyjä perustellaan sillä että "Lääketieteellisten selvitysten ja hoitojen eriyttäminen sukupuolen oikeudellisesta vahvistamisesta voi myös osaltaan purkaa ahtaita sukupuolikäsityksiä ja edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa."

Esityksessä kuvataan sukupuoliristiriidan asemaa erilaisissa tautiluokituksissa sekä hoitosuosituksia (mm. s. 29). Vaikutustenarvioinnissa arvioidaan varsin vähän sitä, miten lakimuutos vaikuttaisi esimerkiksi eri hoitomuotojen tarjontaan. Tarjottaisiinko sukupuoliristiriidasta kärsivälle asianmukaisen psykiatrisen ym. hoidon sijaan helppona ratkaisuna sukupuolen "vahvistamista", eli juridisen sukupuolen vaihtamista? Tällaisen lähestymistavan yleistymisestä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien keskuudessa on jo viitteitä. Etenkin nuoria saatetaan kannustaa uuteen sukupuoli-identiteettiin selvittämättä, mitä muita esim. mielenterveyden haasteita nuorella on. Tällaisen käytännön yleistyminen ja esimerkiksi alaikäisen tai nuoren henkilön rohkaiseminen juridisen sukupuolen vaihtamiseen asianmukaisen psykiatrisen ym. hoidon sijaan voi tarkoittaa asianmukaisen hoidon laiminlyöntiä. Monilla sukupuoliristiriitaa kokevilla on taustalla myös mielenterveyden ongelmia tai esimerkiksi autismin kirjon piirteitä. Tällaisissa tapauksissa potilaan rohkaiseminen sukupuolen vahvistamiseen ei ole käypää hoitoa. On viitteitä siitä, että juridisen sukupuolen vaihtaminen voi kannustaa ihmistä myöhemmin lääketieteellisiin hoitoihin. Merkittävä osa hormonaalista tai leikkaushoitoa harkitsevista voisi välttyä näiltä ajoissa saadun asianmukaisen lääketieteellisen keskustelu- ym. avun kautta.

Nykylain lisääntymiskyvyttömyysvaatimus liittyy ajatukseen, että sukupuolen käsitteellä on biologinen ja fysiologinen perusta. Laki toisin sanoen muuttaa sukupuolen käsitteen merkityksen. Perustavaa laatua oleva tosiasia on, että synnyttävä äiti on biologinen nainen ja äidin kuuluu olla myös juridisesti nainen. Juridisen sukupuolen tulee kuvata biologisia, olemassa olevia objektiivisia faktoja eikä ihmisen identiteettiä, kokemusta, tunnetta tai toivetta mitä hän haluaisi olla.

Jo tällä hetkellä naisten huippu-urheilu kärsii biologisten miesten osallistumisesta naisten sarjaan. Lakiesitys potentiaalisesti mahdollistaisi biologisten miesten osallistumisen naisten sarjaan urheilussa entistä helpommin, joskin vaikutuksia on vaikea arvioida.

Lopuksi, viitaten esimerkiksi vanhemmuutta käsittelevään pykälään, tulee pyrkiä välttämään tilannetta, missä jokin lainsäädäntö on voimassa vain lyhyen aikaa, mutta jättää kuitenkin hyvin pitkäkestoisen tarpeen kumotun lain mukaisen poikkeavan tietomerkin säilyttämiselle esimerkiksi väestörekisteriin.

9. Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

Sukupuoli on kautta historian ollut yksi keskeisimpiä käsitteitä kaikissa ihmisyyhteisöissä. Ihminen ei ole voinut valita omaa sukupuoltaan syntymässä, kuten ei muitakaan geneettisiä ominaisuuksiaan. Pyrkimys irtauttaa lainsäädäntö ja keskeinen arkielämän käsite biologian ja fysiologian todellisuudesta on niin perustavanlaatuinen, että lakiesitys välttämättä ansaitsisi paljon syvällisemmän vaikutustenarvion.

Lain perusteluosassa viitataan useassa kohtaa sukupuolen moninaisuuteen ja subjektiivisuuteen. Lain myötä käsitteet sukupuoli, mies ja nainen, isä ja äiti menettävät merkityssisältönsä. Sukupuolen moninaisuudella on kautta aikain tarkoitettu, että on hyvin monenlaisia miehiä ja monenlaisia naisia. Pitää erottaa selkeästi käsitteet sukupuoli-identiteetti ja sukupuoli (biologinen sukupuoli).

Sukupuolen ilmaisemisen tavat ovat kulttuuri- ja tilannesidonnaisia, eikä ihmisen identiteettiin tai käyttäytymiseen liittyviä asioita tulisi käsitellä laissa tai väestötiedoissa. Esityksen yhteydessä tulisi paljon tarkemmin punnita, mitä hyötyä ja mitä haittaa kansalaisille ja yhteiskunnalle pidemmällä tähtäimellä on sukupuolen käsitteen muuttamisesta ilmoitusasiaksi, käytännössä käsitteen merkityksen häivyttämisestä.

Lakiesitystä käytännössä arvioidaan miltei pelkästään siitä näkökulmasta, mitkä ovat sen mahdolliset hyödyt niille ihmisille, joita laki välittömästi koskee. Lain mahdollisia riskejä ja haittoja edes lain välittömästi koskeville ihmisille arvioidaan hyvin vähän.

Edellä mainituista syistä (lausunnon kohdat 1,2,8 ja 9) emme voi kannattaa esitysluonnoksen mukaisen lain säätämistä.